

Opponensi vélemény Kelevéz Ágnes *Babits Mihály Összes versei 1906-1910. Kritikai kiadás* című akadémiai doktori munkájáról

Nem túlzás kijelenteni, hogy amikor az opponens arra vállalkozik, hogy értékelje Babits Mihály 1906 és 1910 között keletkezett verseinek Kelevéz Ágnes által készített kritikai kiadását, egy élet munkájáról kellene mérlegelő, méltató vagy esetleg kritikus állításokat tennie. Kelevéz Ágnes ugyanis 28 évvel ezelőtt, 1998-ban tette közzé *A keletkező szöveg esztétikája. Genetikai közelítés Babits költészetéhez* című munkáját, amit természetesen hosszas kutatómunka előzött meg. Az 1998-ban megjelent könyv eredményei a kritikai kiadás 2. kötetében is visszaköszönnek, és ez Kelevéz Ágnes 2008-ban megjelent „*Kit új korokba küldtek*”. *Babits útján az antikvitástól napjainkig* című tanulmánykötetének belátásairól is hasonlóképpen elmondható.

És ha nem jelentene elég kihívást egy következetes szakmai életpálya összefoglaló nagy teljesítményének értékelése, az opponens azt sem hagyhatja figyelmen kívül, hogy bár a kritikai kiadás második kötete egyéni teljesítmény, Babits költészetének kritikai kiadása nem az. Az első kötet Somogyi Ágnes és Hafner Zoltán szerkesztésében 2017-ben látott napvilágot. A Babits-kutatás e látványos eredményeit hosszas előkészítés előzte meg. 1993-ban jelent meg Cséve Anna, Kelevéz Ágnes, Melczer Tibor, Nemeskéri Erika és Papp Mária összeállításában a négy kötetes kéziratkatalógus (*Babits Mihály kézíratai és levelezése. Katalógus. Klasszikus magyar írók kézíratainak és levelezésének katalógusa*, Argumentum Kiadó – PIM, Budapest, 1993), majd 1998-ban Stauder Mária és Varga Katalin munkájának eredményeképp a *Babits Mihály bibliográfia* (Argumentum – Magyar Irodalom Háza – MTA Irodalomtudományi Intézet, Budapest, 1998), végül 2011-ben Róna Judit életrajzi kronológiája tette maradéktalanul megalapozottá a kritikai kiadás munkálatait (Róna Judit, *Nap nap után: Babits Mihály életének kronológiája: 1883–1908*, Balassi Kiadó, Budapest, 2011; *1909–1914*, MTA BTK ITI – Balassi Kiadó, Budapest, 2013) Kelevéz Ágnes MTA doktori címére beadott disszertációját csakis ennek az alaposágában, kiterjedésében egyaránt a magyar textológia, és különösen a 20. századi textológia legnagyobb teljesítményei közé sorolandó szakmai összefogásnak a részeként értékelhetjük. Az áttekintő értékelés azonban messze meghaladja ennek az opponenciának a kereteit csakúgy, mint az opponens felkészültségét.

Aki kicsit is járatos a magyar textológia közelmúltjának történetében, annak máris hiányozhat egy név az említések sorából. A Babits Kutatócsoportot ugyanis 2016-ban bekövetkezett haláláig Láng József vezette. Ezt a tényt nem csupán a méltányosság kedvéért kell megemlíteni, hanem azért is, mert Láng József korábban részt vett Ady Endre összes verseinek kritikai kiadásának munkálataiban is, és leginkább bizonyára ennek a ténynek köszönhető, hogy a Babits Kutatócsoport módszertani kiindulása megegyezett az Ady kritikai kiadás elveivel. Ehelyütt azt is meg kell jegyezni, hogy a Babits kritikai kiadás első kötetét bevezető előszó is Kelevéz Ágnes munkája volt, így az első két, eddig megjelent kötetet leginkább az ő személye és az *Angyalos könyv* füzeteit feltáró kutatásai kapcsolják össze. Tudománytörténeti és módszertani szempontból az első kötethez írott bevezetés legfontosabb része a *Textológiai elvek* című rész. Ebben a kiadás a textológia klasszikus elvei mellett kötelezi el magát. A textológus elsődleges feladata ezen elvek szerint az, hogy kiválassza a textológiai és filológiai szempontból legjobb minőségűnek tekintett alapszöveget, szöveggondozóként elvégezze a nyilvánvaló toll- vagy nyomdahibák javítását, és így létrehozza a szövegközlés alapját jelentő főszöveget. Ha a vers nem jelent meg nyomtatásban, vagy a nyomtatott kiadás nem megbízható, akkor az ultima manus elve szerint az utolsó olyan szövegből

kell kiindulni, amely hitelt érdemlően a szerző szándékait tükrözi. Szövegkritika címszó alatt a kritikai kiadás gondozója közli a főszövegtől eltérő szövegváltozatokat, hogy aztán Keletkezéstörténet címszó alatt összefoglalja mindazt, ami a szöveg keletkezéséről tudható, mérlegelje a keletkezésre vonatkozó adatok és eddigi kutatási eredmények ellentmondásait, és ez alapján az elérhető legnagyobb pontossággal megállapítsa a szöveg keletkezésének feltételezhető időpontját és körülményeit. Kétségtől ez a feladat igényli a legalaposabb felkészültséget, amit nem egyszer a nyomozóéhoz hasonló munka tesz teljessé. A keletkezéstörténeti összefoglalás tartalmaz bizonyos szabadságot arra vonatkozóan, hogy a kritikai kiadás milyen mélységben tárgyalja a műfaj történeti kontextust és milyen mélységben világít rá az életmű motivikus és egyéb összefüggéseire. Az első kötet esetében Hafner Zoltán és Somogyi Ágnes a recepció rendkívüli bősége miatt úgy döntöttek, hogy lemondanak Babits verseinek és kötetének recepciótörténeti tárgyalásáról. Ebben, mint látni fogjuk, Kelevéz Ágnes is követte őket, de függelékként közölt anyag mutat némi engedményt.

A kritikai kiadás első köteté 111 verset foglal magába, többnyire úgynevezett zsengéket. A 111 vers közül 68 a kritikai kiadás során jelent meg először nyomtatásban. A Kelevéz Ágnes által készített második kötet jellege, így a feladat jellege is eltérő. 224 vers vagy verstördék vált azonosíthatóvá az 1906 és 1910 közötti időszakból. Ezek közül 15 datálása nem bizonyult egyértelműen megoldhatónak. Ez az időszak magában foglalja a tényleges pályaindulást, a költő szerep elsajátítását, a *Holnap* (1908) és a *Holnap új versei* (1909) című antológiák megjelenését, Babits csatlakozását a Nyugathoz, a *Levelek Iris korszorijából* (1909) kiadását és az 1911-ben megjelent *Herceg, hátba menjön a tél is!* verseinek keletkezését. Ami a magánéletet illeti, az időszak ugyancsak magában foglalja az 1916-ig tartó tanári pálya elkezdését, a bajai, a szegedi és a fogarasi tanítás hónapjait, éveit.

A szövegközlés elvei a kritikai kiadás második kötetében módosulnak az elsőhöz képest. Hosszabban idézek a Bevezetés erre vonatkozó bekezdéseiből:

A Babits-versek kritikai kiadásának ez a köteté nem pusztán a klasszikus kritikai szövegkiadások szabályai szerint épül fel, amelyek fő elve az utolsó hiteles szerzői kézirat vagy kiadás (ultima manus, ultima editio) megállapítása és az egyes versek szigorúan kronológia szerinti elrendezése, (...). Ehelyett a genetikus szövegkritika elméletének eredményei alapján, ahol szükséges és lehetséges volt, ennek a merev, teleologikusnak nevezhető szemléletnek a rugalmasabbá tételére törekedtem, noha indokolt esetekben érdemes volt igénybe vennem a hagyományos textológia egyes fogásait. A genetikus kritika egyik alapvető módszere, hogy egyenrangúként kezeli a szerzői szövegvariánsok mindegyikét, és nem hoz létre egy idealizált és utólagosan megkonstruált, különálló, de sohasem létezett, mégis felettes változatot. A genetikus szemlélet hatására az egyetlen főszöveg alá beosztott előzmények merev rendszerét korszerű szempontokkal igyekeztem kiegészíteni: indokolt esetekben azokat a hagyományosan csak szövegváltozatnak tekintett szövegállapotokat, amelyekre a régi rendszerben az utolsó változat tökéletlenebb alárendeltjeiként tekintenénk, önálló entitásként kezelem. Ugyanakkor túl nagy áldozatokkal járt volna genetikus módon mindig teljesen egyenrangúként kezelni az összes szövegváltozatot, ugyanis éppen Babits e korszakának hevesen vitatott versei esetében nem feledkezhetünk meg a döntő különbségről, mely a csak kéziratban létezett korai, illetve a rendkívül viszontagságos hatástörténet részévé váló, publikált változatok között mutatkozik. A genetikus kritika szemléletétől inspirálva a kézirat javítások sorát e kötet nemcsak a szövegvariánsoknak abban a táblázatában tünteti fel, amely a főszövegtől való eltéréseket rögzíti, hanem a többszörösen javított helyeken soronként is megadja az egymással egyenrangúnak tekintett szövegváltozatok

egyenkénti leírását, ahol szükséges, nagyobb szövegrészeket is közöl párhuzamosan. Amikor egy sornak több variánsa is van, akkor a sorszám után (a), (b), (c) jelöléssel az időrend szerint következnek a szövegváltozatok. Ha egy hagyományos értelemben vett variáns különböző poétikai, tartalmi szempontok figyelembevételére után önálló műnek tekinthető, akkor szövege az előzményektől függetlenül, a megfelelő kronológiai helyen, önállóan kerül közlésre.

A bevezetés nyilvánvalóvá teszi, hogy nem genetikus szövegkiadás megvalósítása a cél, sokkal inkább az, hogy a hagyományos textológiai közlés szabályait a nyomtatott közlés által lehetővé tett határokon belül módosítsák, kiegészítsék a genetikus textológia elveiből merített inspirációk. Ahogy Kelevéz Ágnes jelzi, ez az eljárás nem tekinthető újdonságnak a modern magyar textológia történetében. A hibrid változat elveit és gyakorlatát Stoll Béla alakította ki József Attila verseinek kritikai kiadásával (2005). Kelevéz Ágnes textológiai szemléletére Láng József mellett Stoll Béla volt a legnagyobb hatással. Ezt tükrözi már 1998-as munkája is, a *Keletkező szöveg esztétikája*. Megjegyzem, Stoll Béla kiadása nehezebben kezelhető, mert a keletkezéstörténetre vonatkozó jegyzetek nem az egyes versekhez rendelve találhatók meg, hanem a harmadik kötet jegyzetapparátusában, ez a jegyzetanyag pedig összességében sokkal szűkösebb, mint amit Kelevéz Ágnestől kap az olvasó. A genetikus szövegkiadás ambícióit Kelevéz Ágnes *A keletkező szöveg esztétikájának* első fejezetében így foglalja össze: „A »génétique textuelle« megkérdőjelezi a végleges, befejezett szöveg fogalmát. Nem tesz hierarchikus különbséget annak különböző stádiumai között, hanem magát a keletkezés, a változás folyamatát vizsgálja és azt igyekszik bemutatni.” (9.) Köztudomású, hogy a genetikus textológia kitágítja a szöveg fogalmát. Részévé teszi a jegyzetekben, naplókban, vázlatokban foglalt előzményeket (előszöveg), a megírás folyamán keletkező szöveget az összes változatával (szöveg) és a publikálás során változó szöveg kiadásait (utószöveg). Genetikus szövegkiadásról akkor beszélünk, amikor a kitágított szövegfogalomra alapozva ez a három stádium válik követhetővé a kiadásban. Híres megvalósulása ennek a szemléletnek Hans Walter Gabler *Ulysses*-kiadása. A keletkezéstörténet feltárása ebben a vonatkozásban szorosabban kapcsolódik a kitágított szövegfogalomhoz, peri-avant-texte-nek, azaz „előszövegkörüli” szövegnek minősül. A keletkezéstörténet és a szöveg relációjának Stoll Bélánál szorosabb kezelése mutatja, hogy Kelevéz Ágnes nála komolyabban veszi a genetikus szövegkiadás elveit, de genetikus szövegkiadásról az ő esetében sincs szó. Kérdés, hogy a mai körülmények között egy ilyen kiadásra nyomtatott formában mód nyílik-e egyáltalán, vagy azt eleve digitális formára kell tervezni. Érvek sora hozható fel emellett, hogy a kérdés valójában nem is az. Kelevéz Ágnes kiadása megőrzi a főszöveg és az elő- vagy az utószövegben található változatok hierarchikus viszonyát. Ezt csak olyan esetekben nem teszi meg, amikor olyan, nyilvánvalóan egymástól különálló módon keletkezett versekről van szó, amelyeket Babits később szervezett közös cím alatt mikrociklussá. Ilyen eset például az öt versből álló *Szimbólumok* című ciklus, amelyet önálló tételként (307.) tárgyal, miközben a ciklus egyes darabjait is tárgyalja a maguk keletkezési helyén. Hasonló eset a *Theosophikus énekeké*. *A keletkező szöveg esztétikája* egyértelműen azt a várakozást keltette, hogy a jövőbeni kritikai kiadás teljes mértékben vagy nagymértékben a genetikus szövegkiadások elveinek jegyében fog szerveződni. Hadd tegyem ehhez hozzá, hogy az 1998-as könyv Kelevéz Ágnes akkori felfogását tükrözte, ami nem feltétlenül esett egybe a Babits Kutatócsoport közösen kialakított elveivel. Megjegyzendő továbbá, hogy amikor a könyv második fejezete (Babits textológiai elvei és költői gyakorlata) az írói gyakorlat oldaláról is mérlegeli a genetikus szövegkiadás elveit, Kelevéz Ágnes nem csupán azzal kapcsolatban támaszt kétségeket, hogy ezek az elvek érvényesíthetők-e Babits kritikai kiadásában, hanem azzal kapcsolatban is, hogy érvényesítésük megfelel-e Babits költői gyakorlatának. „Textológiai szempontból más megítélés alá esnek a költő önmaga számára készített vázlateinak, fogalmazványainak és tisztázatainak kéziratjai, mint a barátainak olvasásra

elküldött vagy a megjelenésre szánt kéziratok. Az első a keletkezés folyamatához kötődik; a második a nyilvánossággal való részleges vagy teljes szembesülést jelenti. Az önmaga számára készített fogalmazványoknál szinte nyomon követhető a verseny Babits gondolatainak gyorsasága és az írás folyamatának lassúsága között. Babits, hogy győzze az iramot, elkapja a szövegeket, odaveti az ékezeteket (néha szinte lehetetlen megkülönböztetni a rövid és a hosszú magánhangzókat egymástól), a mondat- vagy sorkezdő nagybetűket alig kanyarítja nagyobb alakúra, mint az utána következő kisbetűket, a központosítást pedig szinte csak az írást akadályozó tehernek tekinti.” (25.) E mondatokból logikusan következik, hogy Kelevéz Ágnes meg fogja tartani az előszöveg és a szöveg hierarchikus rendjét, és e döntés indokoltságáról a Babits-kiadás esetében nehéz lenne vitatkozni vele. A vizsgált korszakban ugyanis Babits verseiből jelen pillanatban viszonylag kevés előszövegnek minősülő jegyzet, fogalmazvány áll rendelkezésre, sokkal inkább az *Angyalos könyv*ben vagy barátoknak szóló levelekben található kézírásos tisztázatok, továbbá folyóiratközlésre kiszedett szövegek, valamint a költő életében megjelent kötetkiadások. A folyóiratközlések szövegalkító szerepe semmiképp sem elhanyagolható, tekintettel arra, hogy a korban a napi- és a hetilapok nemigen küldtek korrektúrát a szerzőknek, a szedésbe viszont sokszor csúsztak ékezethibák, ha az adott lap egyáltalán rendelkezett teljes, hosszú magánhangzókat is maradéktalanul tartalmazó betűkészlettel. Ráadásul Babits fiatal kori verseit gyakran négy-öt lap közölte, ez belefért az akkor sajtóetika normáiba. A folyóiratközlés folyamatának hiányosságai folytán előálló eltéréseket azonban nem volna helyes változatokként kezelni. A *Nyugat* például jellemzően nem hagyta ki a szerzői korrektúra fázisát, de a szerkesztői beavatkozás szövegalkító hatása esetenként jól tetten érhető Osvát szerkesztői gyakorlatában. Ez már vezethetett variánsok keletkezéséhez. A változatok száma azonban ezzel együtt sem túl magas, és ennek első sorban az az oka, hogy Babits költői gyakorlatában kifejezetten érzékelhető a kanonikus szöveg kialakításának tendenciája. A folyóiratközlések után a kötetformálás idején kevés szövegszerű változtatást hajtott végre a versein. Bár a nyomdának leadott kézirat csak a *Nyugtalanság völgye* kapcsán került elő, de valószínű, hogy Babits egyébként is főleg korrigált lapkivágatokból állította össze a publikálásra szánt szerzői változatot. A verseskötetek második vagy többedik kiadásakor pedig már nagyon keveset javított az első kötetben kiadott szövegeken.

Az alapvető módszertani kérdések sorába tartozik a kéziratok és a kézirategyüttesek mint források jellegének, jelentőségének feltárása és együttes használata, az ellentmondások okainak gondos kikutatása. Úgy vélem, Kelevéz Ágnes ezen a területen példászerűen teljesít. Az *Angyalos könyv* keletkezési fázisainak, szerzői használatának, szövegegyüttesének feltárásával több mint három évtizede foglalkozik. Ez volt az alapja már a kritikai kiadás első kötetének is, de még inkább igaz ez a második kötetre. Az *Angyalos könyv* mellett és annak vonatkozásában részletesen és pontosan vizsgálja, érti a többi szövegegyüttes, a Kosztolányinak küldött két versösszeállítás, az Osvátnak küldött kéziratok és az önálló főlíon található egyéb kéziratok szerepét. A datálások pontossága, a helyes kronológia kialakítása megkívánja Szilasi Vilmos által az OSZK Kézirattárának adományozott három kötet jegyzetanyagának, továbbá Török Sophie erről készített, de több helyütt pontatlannak bizonyuló másolatának kritikus összevetését, a jegyzetekben található információk, a szerzői emlékezet esetleges torzításainak, tévedéseinek mérlegelését. Ugyanez vonatkozik Babits Szabó Lőrincnek tett, a keletkezéstörténet részleteit feltáró vallomásaira. A Szilasi-kötetek és a Szabó Lőrinc által gyorsírással lejegyzett vallomások rámutatnak, hogy Babits számára különösen fontos volt, hogy alkotói problémái az utókor számára a versek kronológiája és keletkezési körülményei felől is hozzáférhetőek legyenek.

Kelevéz Ágnesnek köszönhetően az eddigieknél sokkal pontosabban áll előttünk a költői életmű korai korszakának kronológiája. A munka során sikerült számos korábbi félreértést, az interpretációra nézve is következményekkel járó hibát, vagy akár tendenciózus torzítást korrigálni. A legkirívóbb eset a *Kisiklani...* című vers datálása. A kéziratban nem szerepel dátum. A vers Szabó

Lőrinc hagyatékából került elő, és Gál István publikálta 1973-ban Babits 90. születésnapja alkalmából összeállított tanulmányában. Ő 1918-19-re datálta a szöveget, és ebben alighanem erősen motiválta, hogy ekképp a „ha jobbra nem, hát bal felé!” felkiáltásnak és a kétszer előforduló „ha balra, ha balra!” szakaszárlatnak politikai jelentést kölcsönözhesse, ezzel alátámasztva, hogy Babits rokonszenvezett a Tanácsköztársaság törekvéseivel, általában pedig a baloldali mozgalmakkal. Az 1973-as megemlékezések politikai aspektusairól és Babits verseinek politikai következményekkel járó téves datálásáról Kelevéz Ágnes már írt a „*Kit új korokba küldtek*”. *Babits útján az antikvitástól napjainkig* (2008) című kötetének egyik tanulmányában (167-178.). A datálás korrigálása itt a kéziratpapíron található vízjel, valamint a papír minőségének összehasonlító elemzésén nyugszik. Ez a megfontolás megfelelő érvekkel szolgál, ha figyelembe vesszük, hogy Babits Baján, Szegeden és Fogarason is meghatározható papírkereskedésekben vásárolta a kéziratlapokat, egy-egy alkalommal nagyobb mennyiséget, így egy adott időszak kéziratlapjai azonos minőségűek és azonos vízjel található rajtuk. Az így kialakított feltételezést támasztja alá Kelevéz Ágnes azokkal a napilapokban közölt beszámolókkal, amelyek szerint 1909. január 4-én hajnalban a Budapest-Nagyszében-Fogarás vasútvonalon kisiklott egy szerelvény, és a napilapokból szerencsére az is megtudható, hogy a szerencsétlenséget sértetlenül túlélő utasok közt ott volt Babits Mihály is. Az eset a családi levelezésekben is visszhangot ver. Így sikerül a verset 10 évvel korábbra datálni, elhalványítva ezzel a kényszeredett, gyenge lábakon álló politikai interpretáció lehetőségét, amelyet Gál István nyomán Sipos Lajos is helyesnek vélt. Általában is elmondható, hogy Kelevéz Ágnes nyomozásainak köszönhetően némiképp módosulhat a képünk Babits korai költészetéről. Az objektív tendenciájának tartott pályaszakasz verseiben megerősödik az életrajzi körülményekre visszavezethető mozzanatok jelentősége ahhoz képest, amit a mai Babits-értésünket alapvetően meghatározó Rába György feltételezett. Továbbá az eddigieknél is nyomatékosabbá válik a *Holnap* antológia, közelebről pedig az antológiában közölt Babits versek ellentmondásos, negatív hangokkal is erősen terhelt fogadtatásának hatása. Kelevéz Ágnes feltételezése szerint a magányosság érzéseit megerősítő hatás hosszabb ideig elhúzódik, lényegében a *Nyugathoz* való csatlakozás megerősödésének időszakáig tart, és a feldolgozás meg-megújuló kísérletei számos verset inspirálnak.

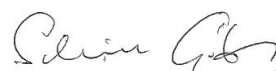
Az életrajzi keretek, a rekonstruált mentális állapotok a datálásba is beleszólnak. Kelevéz Ágnes hangulati értelemben homogén időszakokat rekonstruál, ami némiképp vitatható. A *Mozgófénykép* című verset Melczer Tibor viszonylag tág időhatárok közt 1906-1907-re datálta. Rába György 1906 őszére helyezi a verset, vagyis a szegedi időszak elejére. Kelevéz Ágnes ezt a közelebbi datálást nem fogadja el. Az elutasítás érve így hangzik: „Kicsi azonban a valószínűsége, hogy az 1906 őszen Szegedre épp megérkező, rossz hangulatba kerülő költő (...) ezt a játékosan bravúros, könnyedén ironikus verset megírja szekszárdi »terv« alapján, hisz épp arról számol be Juhásznak 1906. október 27-én, hogy »a Szegedre költözés hercehurcai előtt« termékeny volt, de azóta nem» (370.). A datálás kérdésében természetesen igaza lehet Kelevéz Ágnesnek, de az általában is problematikusnak tűnik, hogy a hangulati állapotokat homogénnek tekintjük, amelyek kizárják a tenortól eltérő, termékeny hangulatok megjelenését. Én magam semmiképp nem tartom elképzelhetetlennek, hogy a *Mozgófénykép* Szekszárdon született, ottani élményekhez kapcsolódó kezdeményeit Babits Szegeden fejezte be, akár azzal a céllal is, hogy a vers játékoságával elterelje a figyelmét a rossz körülményekről. Az pedig, hogy a korábbi szekszárdi időszakhoz képest az első szegedi hónapok nem termékenyek, nem jelenti feltétlenül azt, hogy ekkor Babitsnak nem sikerült verset írnia vagy korábbi kezdeményeit kibontakoztatnia. A későbbiekben Kelevéz Ágnes a versben szereplő részletek alapján izgalmas kísérletet tesz annak kiderítésére, hogy milyen filmet láthatott Babits, és Szekszárdon vagy már Szegeden volt-e része a vers megírását kiváltó élményben. Az azonosítás sem az egyik, sem a másik kérdésben nem vezet egyértelmű eredményre. Így a vers datálása bizonytalan marad. A bizonytalanságot Kelevéz Ágnes jelöli is, hiszen kutatásai alapján

1907. december végére, 1908. január elejére vagy 1907. nyarára, őszére helyezi a vers megírását, vagyis összességében fél éves intervallumot jelöl ki. Rába korábbi datálásra vonatkozó feltételezését viszont egyértelműen elveti. A fél éves intervallum kijelölése és a bizonytalanság viszont nem eredményezi, hogy ezt a fontos költeményt a bizonytalan datálású versek közé sorolja.

Nem kétséges, hogy a datálás problémái messzemenően beleszólnak az értelmezés kérdéseibe. Így a datálásról és a keletkezéstörténetről szóló észrevételekkel némiképp már át is tértem a keletkezéstörténetnek azokra a kérdéseire, amelyek közvetve vagy közvetlenül az interpretáció részét képezik. Ilyenek a versekben található referenciális vagy intertextuális utalások, idézések feltárása. Kelevéz Ágnes erre is vállalkozik. Nagy eredménye és haszna ennek az eljárásnak, hogy összegző érvénnyel látjuk az eddigi kutatások következtetéseit például arra vonatkozóan, hogy Babits korai költészetébe hogyan épülnek be ihlető forrásként a modern angol és francia költészet jelentős alkotóinak versei. Babits több esetben fordítóként is foglalkozott velük, és a fordításokban kísérletezte ki azokat a nyelvi hatásokat, amelyeket aztán saját verseiben is érvényre juttatott. Ugyanígy az eddigieknél kiterjedtebben láthatjuk a Dante-intertextusok korai jelenlétét, és annak megerősítését, hogy a korai Babitsra nagy hatással volt Nietzsche művészetelmélete. Különösen fontosnak tartom Browning, Tennyson és Swinburne hatásának hangsúlyozását, mert ez korrigálhatja a modern magyar költészet kissé egyoldalúan láttatott francia orientációját. Úgy vélem, különösen a két utóbbi költő hatása az eddigieknél is alaposabb vizsgálatokat igényel, olyan mértékben hatottak Babits képszemléletére és költészetének zenei elveire. Velük kapcsolatban is a kritikai kiadás nagy és tanulságos nyereségének tartom annak hangsúlyozását, hogy Babits számára a vers eredendően hangzó anyagként volt elgondolható, és hogy a jólismert kántáló előadásmód nem pusztán a partitúraként értett vers felolvasásának sajátossága, a hangzóság alapvető, az írás folyamatában foglalt sajátossága a költeménynek. Ezek a kérdések legnyilvánvalóban a *Danaidák* című költeménnyel kapcsolatban bukkannak fel, de valójában minden vers kapcsán szóba hozhatók, és különös nyomatékkal valóban szóba is kerülnek a korai antik drámák modern újraértésként felfogható *Laodameia* tárgyalásakor.

Ahogy a kritikai kiadás első kötete, a második sem részletezi külön az egyes versek fogadtatástörténetét. Jó oka van erre, hiszen ha az első kötet szerkesztői a recepció túlságos bősége miatt hátréltak el ezt a feladatot, ugyanez hatványozottan érvényes a második kötet 1906 és 1910 között keletkezett verseire. Kelevéz Ágnes mégsem mondott le maradéktalanul a recepció bemutatásáról. Függelékben közli a *Holnap*-antológiák és a *Levelek Iris koszorójából* egykorú recepciójának fontosabb, a kritikai kiadás keletkezéstörténeti tárgyalásában sokszor érintett tételeit, továbbá fontos levelek és verskéziratok fényképét.

Opponensi véleményem végén visszatérek a bevezető mondathoz. Kelevéz Ágnes teljes szakmai pályafutását felölelő, elkötelezett munkájáról mérlegelő, méltató vagy kritikus állításokat tenni, ez a feladat meghaladja egy opponencia kereteit, én pedig semmilyen módon nem tekintetem magamat alkalmasnak rá. Azt viszont kijelenthetem, Kelevéz Ágnes iránti nagyrabecsülésem indokoltságáról a Babits-líra kritikai kiadásának második kötete újlag meggyőzött. Megjelenését nem csupán a Babits-életmű kutatásában tartom igen jelentős teljesítménynek. Bizonyos vagyok abban is, hogy modern magyar filológia és textológia történetében is kitüntetett helyet fog elfoglalni, sokan és sokszor fognak hivatkozni rá. Az egész életmű és az előttünk fekvő munka alapján is teljes szakmai meggyőződéssel támogatom, hogy a Tisztelt Bizottság Kelevéz Ágnes számára odaítélje az MTA doktora címet.

Schein Gábor, MTA doktora

Budapest, 2026. 03. 13.